

Procesvoorstel – Ambitie participatie Zeist

April 2025

Opstellers: Sam Vooren en Jorieke Vermeulen

Aanleiding

De gemeente Zeist bereidt zich voor op de invoering van de nieuwe wet 'Versterking participatie op decentraal niveau', die vanaf januari 2027 een participatieverordening verplicht stelt. Deze verordening moet vastleggen hoe inwoners worden betrokken bij de voorbereiding van beleid, uitvoering én evaluatie. Ook zit in de verordening het uitdaagrecht ('Right to Challenge') verwerkt.

Van belang om te weten is dat deze nieuwe wet, met een negatief advies tot gevolg, is ontvangen door de Raad van State (RvS). Volgens de RvS kan het versterken van participatie juist ongelijkheid en daarmee onvrede vergroten en de representatieve democratie ondermijnen. Er zijn zorgen over transparantie, rechtsbescherming en het risico dat sommige groepen worden uitgesloten. Het is de uitdaging om ervoor te waken dat in de Zeister verordening deze zorgen werkelijkheid worden. In voorliggend procesvoorstel wordt hier rekening mee gehouden door in de processtappen extra in te zetten op een inclusieve beleving en pluriformiteit.

Doelstelling: de Zeister kijk op participatie markeren

Met het oog op de nieuwe verordening zien we een kans om onze inzet op het middel participatie een extra impuls op doorontwikkeling te geven, en waarvan de uitkomsten gemarkeerd worden in onder andere de verordening. De verplichte participatieverordening is in die zin noch de start, noch het einde van die doorontwikkeling. We ontwerpen in dit proces ruimte voor zowel reflectie op het middel participatie, reflectie op onze methodieken en perspectieven tot nu toe, evenals experimenteren mét participatie. Dankzij dit proces kunnen we antwoord geven op fundamentele vragen als: Wat willen we echt bereiken met onze effort in participatie? Wat betekent dit voor onze methodieken nu en straks? Welke doorontwikkeling vraagt dit van raad, college en organisatie? En welk gedrag stut deze herontwikkelde methodieken en uitgangspunten?

Door vanuit deze culturele insteek te komen tot de verordening, creëren we regels die 'typisch Zeisters' zijn en terug te voeren zijn op een heldere ambitie op participatie. Bovenal zijn het regels afgestemd op ons gedrag, zodat we de regels waar kunnen maken.

Meerwaarde van participatie: 5 effecten

Typerend voor participatie in Zeist is dat we verschillende opbrengsten erkennen uit participatieprocessen en hier ook gericht op inzetten: inhoudelijke opbrengst en procesgeluk. Hier willen we verder op doorpakken door het middel participatie bewust in te zetten om bij te dragen aan positieve maatschappelijke effecten in de samenleving. Participatie is en blijft een keuze en een extra ontmoetingsmiddel om in te zetten bovenop het natuurlijke samenspel: de continue ontmoeting en het gesprek tussen organisatie, raad, college en de samenleving. Daarbij geloven we dat de beste resultaten voor de gemeente en haar inwoners, ondernemers en bezoekers behaald worden door participatie als meer te zien dan puur een mogelijkheid tot inspraak (inhoudelijke opbrengst). We onderscheiden 5 positieve effecten die op hun beurt weer bijdragen aan het scherper maken van besluitvorming en het effectief maken van de uitvoering. Bij ieder effect staan voorbeelden van eerdere participatieprocessen waarvan geconstateerd kan worden dat het bijgedragen heeft aan deze effecten. In het vervolg bewust participatieprocessen inrichten om één of meerdere effecten te stimuleren of bereiken is op zichzelf al een innovatieve kijk op het middel participatie, en een onderscheidend vermogen ten opzichte van andere gemeenten.

1. *Nieuwe kennis en ervaringen opdoen*

Weten wat inwoners belangrijk vinden voor een goed leven in Zeist om gericht beleid te maken. Waarbij iedere deelnemer en professional kennismaat met andere beelden op en over de leefwereld. Vanuit het besef dat andere of afwijkende overtuigingen er mogen en moeten zijn in een vitale samenleving.

- Mobiliteitsvisie
(In zowel fysieke als online bijeenkomsten met veel inwoners gesproken over mobiliteit in Zeist)
- Retailperspectief
(meerdere, fysiek overleggen met vele ondernemers over te maken toekomstkeuzes)
- Implementatie Handvat Participatie Zeist ambtelijke organisatie
(in gesprek met vele collega's en fracties over ervaringen met participatie en uit onderzoeken)

2. *Onderlinge verbinding tussen inwoners en gemeentelijke professionals*

Het leren kennen van (nieuwe) inwoners en het bieden van een kans om je netwerk uit te breiden. Deze menselijke verbinding helpt bij het mentaal welbevinden en kan zelfs het vertrouwen tussen inwoners/buren onderling bevorderen, aldus het Sociaal Cultureel Planbureau.

- Onboarding-weeken voor nieuwe medewerkers gemeente Zeist
(uitgebreide kennismaking voor professionals van 1 werkweek met de hele organisatie en specifiek ervaring en kijk op participatie in Zeist)
- Inwonersbijeenkomsten voor nieuwe inwoners in de gemeente Zeist
(een unieke samenkomst van nieuwe inwoners om elkaar onderling én de gemeentelijke organisatie en haar werking te leren kennen)

3. *Eigen bijdrage aan een goed leven voor ieder*

We vormen samen onze manier van samenleven, onze democratie. Iedereen kent een verantwoordelijkheid hierin. Zowel voor jezelf als voor een ander met een duwtje in de rug.

- Jongerenparticipatie – Jongerenraad en Kinderburgemeester
(de stem van onze toekomstige generatie leren kennen en vooral hun bijdrage stimuleren en faciliteren om de eigen omgeving vorm te geven met eigen initiatief)
- Samen Duurzaam Zeist
(een unieke beweging van “duurzame denkers en doeners” van en door inwoners uit de gemeente Zeist voor een duurzame, groene toekomst in samenwerking met partnerorganisaties)

4. *Ruimte en inspiratie voor initiatief van inwoners en gemeenschappen*

Participatie is ook een middel voor gemeenschappen, en niet alleen een middel van de gemeente om in te zetten als wij iets nodig hebben. Een groep inwoners (gemeenschap) die vanuit actief burgerschap en gedeelde verantwoordelijkheid bij willen dragen aan een goed leven en daar participatie voor inzetten. En waar wij een helpende hand in kunnen bieden

- Buurtbudget experiment
(een bijzonder middel vanuit de gemeente om gemeenschapskracht in de samenleving te stimuleren en faciliteren)
- Austerlitz Zorgt
(een geheel eigen initiatief van inwoners voor eigen zorg- en welzijnsvoorziening in Austerlitz)

5. *Meer gelijkheid in het gehoord worden*

We zijn een pluriforme samenleving met tal van opvattingen, waarden en wensen. Een samenleving waarin 'de burger' niet bestaat. Een vrije, stimulerende ruimte creëren voor ál die opvattingen, ook voor de stem van de minderheid, is waar het middel participatie aan bij zou moeten dragen en is ook een discrepantie: gelijkheid door vrije ruimte versus inperken van gelijkheid dankzij diezelfde vrije ruimte door dominerende stemmen.

- Methodiek van burgerberaden (IAC, 2020 en Jaarwisseling 2023) en Gebiedsvisie Vollenhove met het 'Vollenhove Advies Team (2024)
(een methode waarin onder andere alle stemmen (op persoonlijke titel) gelijkwaardig aan elkaar zijn en geen ruimte is voor dominantie van stemmen of sprake is van een 'minderheid of meerderheid')

Participatieproces deel A: Uitgangspunten en kaders

Voor dit participatieproces worden de volgende uitgangspunten en kaders gehanteerd om na te leven in het proces zelf, en op te controleren bij besluitvorming door de raad:

Procesuitgangspunten

- Positieve beleving (procesgeluk) van deelname stimuleren is een randvoorwaarde voor inhoudelijk resultaat;
- Ruimte en interesse creëren voor deelname door nieuwe gezichten, andere stemmen of stille stemmen.
- We streven naar het spreken van inwoners met oog voor A. pluriformiteit (verschillende mensen op het gebied van leefstijl, cultuur, leeftijd, opleiding, woonomgeving, religie) en waar mogelijk ook B. diversiteit (inhoudelijke verschillen tussen groepen in beeld brengen).
- Een specifieke rol gaat uit naar het betrekken van onze jongerengeneratie.
- Variatie in werkvormen en samenstelling van gesprekspartners wordt toegepast.

Kaders

- Het Handvat voor Inwoners en Initiatiefnemers staat niet ter discussie in dit proces. Dit Handvat wordt binnen afzienbare tijd, vóór de uitvoering van dit proces, vastgesteld door de raad en kent een eigen doorlopen participatieproces. Om hier recht aan te doen valt dit Handvat buiten de inhoudelijke scope van dit proces. Wél is het een belangrijk ingrediënt bij het uiteindelijk opstellen van de participatieverordening.
- Inwoners nemen deel op individuele titel. Het spreken 'namens' een gemeenschap, stichting of vereniging is mogelijk in de formele inspraakprocedure van dit proces (Ronde Tafel).
- De gemeenteraad heeft het eerste woord (kaderstelling, besluit procesvoorstel), en het laatste woord (besluitvormend).
- Het niveau van invloed varieert tussen consulteren (mening geven) en adviseren.

Participatieproces deel B: Processtappen

We ondernemen 3 stappen, te weten:

1. Ontmoeting en gesprek

Onderdeel A:

Op pad in buurten en wijken door teams van ambtenaren. Deze teams worden door middel van loting in de ambtelijke organisatie samengesteld, zodat ook in deze teams de diversiteit van ervaringen en functies een plek vindt. Ieder team bepaalt waar en op welke wijze ze een dagdeel buurten en wijken bezoeken voor ontmoeting en gesprek met inwoners. Nadien vindt er intervisie plaats om de ervaringen en leerpunten te delen.

Onderdeel B:

Diner en muzikale avond op het gemeentehuis. Voor iedere inwoner toegankelijk (beperkt aantal plaatsen beschikbaar). Een avond waarop kennismaken en ervaringen delen in het wonen en werken in de gemeente Zeist. Een deel van de beschikbare plekken worden uitgedeeld in onderdeel A.

Deze stappen sluiten nadrukkelijk aan bij het effect van onderlinge verbinding tussen inwoners en professionals en gelijkheid in het gehoord worden. Er is geen inhoudelijke participatievraag nodig. De ontmoeting en oprechte interesse in de ander brengt ons verder.

2. Reflectie en evaluatie

Het huidige Handvat Participatie Zeist wordt geëvalueerd aan de hand van reeds afgeronde participatieprocessen. Het is een evaluatiemoment tussen inwoners die deel hebben genomen aan deze processen, raadsleden, betrokken ambtenaren en portefeuillehouders.

In deze processtap zit wel een inhoudelijk component en participatievragen:

- Wat hebben we geleerd uit deze doorlopen participatieprocessen in werkwijze en gedrag?
- Welke effecten van participatie zijn er bereikt? (direct of indirect, bewust of onbewust)

- Welke aanscherpingen zijn nodig in het Handvat Participatie Zeist op werkwijze, gedrag en definiëring van het middel 'participatie'?

Het positieve effect van nieuwe kennis en ervaringen opdoen is op deze stap van toepassing.

3. Aan de slag!

In deze stap gaan we aan de slag met een participatieproces in één van de buurten dat al in de pijplijn zit (in afstemming met de portefeuillehouder). Een tastbaar, afgebakend onderwerp waar inwoners direct een beeld bij hebben en op aanslaan door de impact op hun woongeluk. Zoals de herinrichting van een straat/speeltuin of anderszins. We zetten daarbij de participatie bewust op 2 manieren uit, zodat er vergeleken kan worden welke manier van participatie in deze context wel of minder werkt. Denk aan enerzijds alle inwoners uit de betreffende buurt uitnodigen versus loting van 10 huisnummers met persoonlijke uitnodiging aan de voordeur. Aan het einde worden alle deelnemers die hierin meedoen bij elkaar gebracht om elkaar te ontmoeten, uitkomsten en ervaringen uit te wisselen.

Deze stap sluit aan bij meerdere effecten: nieuwe kennis en ervaring opdoen, verbinding tussen inwoners en professionals, en meer gelijkheid in het gehoord worden. De participatievraag of -vragen en het niveau van participatie wordt afgestemd op het te kiezen onderwerp. Deze processtap levert dus zowel een inhoudelijk resultaat op, als een proceservaring op werkwijze en gedrag van het middel participatie in een buurt. Deze proceservaringen worden meegenomen in aanscherping van het Handvat Participatie Zeist.

Resultaten

De opbrengsten uit deze stappen worden allereerst per stap inzichtelijk gemaakt en teruggekoppeld aan de deelnemers van iedere participatiestap. Dit, zodat zij herkennen wat hun inbreng is geweest. Vervolgens wordt deze inbreng gebruikt om de volgende 'beleidsproducten' op te leveren. Deze worden in één pakket ter besluitvorming voorgelegd aan de raad. Dit is dé benodigde input uit dit proces voor de nieuwe raad om in 2026 de participatieverordening vast te stellen. Het gaat om:

- Ambitieformulering op participatie in Zeist
- Aangepast Handvat Participatie Zeist
- Advies met een globale opzet van de participatieverordening en vervolgprocesstappen.

NB. Het Handvat voor Inwoners en Initiatiefnemers is mede input voor de verordening, alleen géén onderdeel van dit participatieproces en dus bovenstaand pakket aan opbrengsten.

Terugkijkmoment met inwoners

Bij het opstellen van genoemde resultaten/pakket is zicht hebben op zowel het inhoudelijke als het gevoelsniveau cruciaal. De opgehaalde inhoud komt ergens vandaan, een dieperliggende laag van waarden en emotie. Empathisch vermogen is náást kennis van zaken dan ook nodig bij het opstellen van deze producten: voelen professionals goed aan wat deelnemers ons hebben meegegeven? Om dit te bevorderen organiseren we in deze uitwerkingsfase een 'terugkijkmoment' met deelnemers van processtap 2 en 3. Wat heeft deelname voor hen persoonlijk opgeleverd?

Planning

Wat	Wanneer	Wie
College van B&W	08 april	College van B&W
Agenda raad	17 april	Agendacommissie
Ronde Tafel/Debat	N.t.b.	Gemeenteraad
Besluit	Juni/juli	Gemeenteraad
Vorbereidingen	Juli – augustus – september 2025	Ambtelijk projectteam
Uitvoering	Oktober – November – December 2025	Ambtenaren, raadsleden, collegeleden
Uitwerking	Januari – Februari (incl. terugkijkmoment) 2026	Ambtelijk projectteam
Besluitvorming	Maart – April 2025	College van B&W en gemeenteraad